

C/2024/4065

12.7.2024

Opinia Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny

Nowy plan wzrostu gospodarczego dla Bałkanów Zachodnich oraz Instrument Wsparcia Reform i Wzrostu Gospodarczego na Bałkanach Zachodnich

(COM(2023) 691 final and COM(2023) 692 final)

(C/2024/4065)

Sprawozdawca: **Ionuț SIBIAN**

Współsprawozdawczyni: **Dragica MARTINOVIĆ DŽAMONJA**

Doradczynie i doradcy	Krisela HACKAJ (z ramienia sprawozdawcy) Milena MIHAJLOVIC (z ramienia współsprawozdawczyni)
Decyzja Prezydium	30.11.2023
Wniosek o konsultację	8.12.2024
Podstawa prawna	Art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Stosunków Zewnętrznych
Data przyjęcia przez sekcję	3.4.2024
Data przyjęcia na sesji plenarnej	25.4.2024
Sesja plenarna nr	587
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	152/0/3

1. Wnioski i zalecenia

1.1. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny (EKES) z zadowoleniem przyjmuje odnowione zobowiązanie do działania na rzecz konwergencji społeczno-gospodarczej i podstawowych reform, przedstawione w proponowanym nowym planie wzrostu gospodarczego oraz we wniosku dotyczącym rozporządzenia ustanawiającego Instrument Wsparcia Reform i Wzrostu Gospodarczego na Bałkanach Zachodnich („Instrument”). Jest głęboko przekonany, że stopniowe, przewidywalne i oparte na wynikach podejście do uzyskiwania coraz większych korzyści w trakcie procesu przystąpienia do UE jest najlepszym sposobem postępowania na drodze do rozszerzenia Unii. Komisja Europejska powinna zapewniać beneficjentom terminową pomoc techniczną w zakresie dostosowywania i wdrażania dorobku prawnego.

1.2. EKES z zadowoleniem przyjmuje solidne podejście oparte na warunkowości zastosowane w Instrumencie, kładące nacisk na kluczowe reformy w zakresie demokracji, praworządności i praw człowieka, w tym praw mniejszości. Skuteczność tego podejścia zależy od tego, czy oceny Komisji będą metodyczne, obiektywne i przejrzyste. EKES zaleca, aby Komisja wydała jasne i przejrzyste wytyczne dotyczące stosowania proponowanego pakietu dotyczącego warunkowości. Ponownie podkreśla również, że należy dopilnować, aby ukierunkowanie UE na stabilność i interesy geopolityczne nie odbywało się kosztem praworządności i demokracji.

1.3. Komisja powinna wspierać kraje kandydujące i potencjalne kraje kandydujące w ocenie zarówno zalet, jak i wad wczesnej integracji rynkowej, a zarazem identyfikować te kraje, na które ten proces wywiera niekorzystny wpływ, oraz wdrażać dostosowane do potrzeb środki łagodzące. Będzie to miało kluczowe znaczenie dla zapobiegania erozji poparcia społecznego dla członkostwa w UE w krajach kandydujących i dla ułatwienia ich płynnej integracji z jednolitym rynkiem UE. Ponadto Komisja powinna dopilnować, aby przy opracowywaniu takich środków we właściwym czasie zabiegano o wkład partnerów społecznych i społeczeństwa obywatelskiego oraz ten wkład należy uwzględnić.

1.4. EKES podkreśla potrzebę dostosowania mechanizmu Instrumentu do zasad polityki spójności UE i zasad zarządzania, a przy tym należy promować rozwój terytorialny i społeczny w celu przygotowania instytucji Bałkanów Zachodnich na moment, w którym uzyskają one pełny dostęp do finansowania w ramach polityki spójności. Podkreśla także znaczenie dostosowania wsparcia dla krajów kandydujących do instrumentów finansowych dla państw członkowskich w celu zapewnienia płynnego przejścia do członkostwa. Aby w przyszłości uniknąć tworzenia administracyjnych wąskich gardeł, należy usprawnić przedakcesyjne instrumenty finansowe.

1.5. Komisja powinna wzmocnić podejście oparte na stopniowej integracji i w tym celu przygotować wniosek mający ułatwić kandydatom kontakty z instytucjami i dostęp do prac instytucji UE, w tym różnych dyrekcji generalnych Komisji, nawet w trakcie procesu akcesyjnego, w celu stymulowania wzajemnego uczenia się, stopniowego budowania potencjału administracyjnego krajów kandydujących oraz zaznajamiania ich z kształtowaniem polityki i procesami legislacyjnymi UE.

1.6. EKES w pełni popiera podejście zastosowane w Instrumencie, oparte na wzmocnionej warunkowości, ale przy tym podkreśla potrzebę zapewnienia przez Komisję przejrzystej metodyki oraz wytycznych dotyczących oceny zadowalającego spełnienia warunków wstępnych i wprowadzenia reform związanych z wypłatą środków. EKES wzywa Komisję, aby w swoich regularnych sprawozdaniach rozpoczęła ocenę postępów i gotowości do członkostwa w podobszarze „Funkcjonowanie instytucji demokratycznych” klastra 1 w sposób przejrzysty, inkluzywny, spójny i obiektywny, ponieważ obszar ten stanowi kluczowy warunek wstępny pomocy Unii w ramach Instrumentu. Ostateczne wskaźniki wpływu i powiązane cele pośrednie dotyczące wszystkich reform przedstawionych w programach reform należy określić w kolejnych wiążących umowach.

1.7. EKES uważa, że inwestycje w spójność społeczną, gospodarczą i terytorialną są konieczne do osiągnięcia wzrostu gospodarczego i tworzenia miejsc pracy w regionie. Zaleca, aby Komisja priorytetowo potraktowała włączenie reform i inwestycji związanych z kapitałem ludzkim do programów reform, aby zaradzić ograniczonemu udziałowi takich inwestycji w inwestycjach wspieranych w ramach planu gospodarczo-inwestycyjnego⁽¹⁾. EKES zaleca również ustanowienie wskaźników wyników społecznych i rozwojowych dla wszystkich środków uwzględnionych w programach reform.

1.8. EKES zaleca, aby wdrożeniu nowego planu wzrostu gospodarczego towarzyszyły bezpośrednio środki mające na celu rozwój krajowych zdolności administracyjnych, a także zdolności partnerów społecznych i gospodarczych, które mają kluczowe znaczenie dla poprawy jakości dialogu społecznego i obywatelskiego w krajach kandydujących.

1.9. Zgodnie z zasadą partnerstwa UE oraz celami społecznymi i gospodarczymi planu EKES domaga się, by partnerzy społeczni i społeczeństwo obywatelskie byli angażowani w opracowywanie, wdrażanie, monitorowanie i ocenę programów reform w sposób terminowy i znaczący. EKES zaleca, aby programy reform zawierały podsumowanie procesu konsultacji, określające, w jaki sposób uwzględniono wkład zainteresowanych stron.

1.10. Na podstawie doświadczeń, które zebrano podczas wdrażania Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (RRF) w państwach członkowskich UE, EKES zaleca utworzenie krajowych komitetów monitorujących mających na celu wzmocnienie wdrażania, koordynacji i monitorowania planu. W skład takich komitetów powinni wchodzić partnerzy społeczni, a także wyspecjalizowane organizacje społeczeństwa obywatelskiego z krajów korzystających.

1.11. Z uwagi na to, że co najmniej połowa⁽²⁾ środków z Instrumentu Wsparcia Reform i Wzrostu Gospodarczego na Bałkanach Zachodnich będzie przekazywana za pośrednictwem ram inwestycyjnych dla Bałkanów Zachodnich, EKES ponownie podkreśla potrzebę znaczącego i terminowego zaangażowania wyspecjalizowanych organizacji społeczeństwa obywatelskiego w zarządzanie Instrumentem oraz akcentuje znaczenie włączenia ich do ram inwestycyjnych dla Bałkanów zachodnich⁽³⁾ i do krajowych komitetów inwestycyjnych beneficjentów.

⁽¹⁾ Do grudnia 2023 r. jedynie 3 z 59 sztandarowych inwestycji zatwierdzonych w ramach planu gospodarczo-inwestycyjnego na lata 2020–2023 stanowiły inwestycje w kapitał ludzki: <https://www.wbif.eu/storage/app/media/Library/FactSheets/Factsheets%202023/WBIF%20Endorsed%20Flagship%20Investments%20Dec%202023%20updates.pdf>

⁽²⁾ Co najmniej 3 mld EUR na lata 2024–2027. W latach 2009–2023 Komisja przekazała do ram inwestycyjnych dla Bałkanów Zachodnich około 2,94 mld EUR w postaci dotacji w ramach Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej przeznaczonych na inwestycje infrastrukturalne.

⁽³⁾ FINAL DECLARATION - 8th Western Balkans Civil Society Forum: <https://www.eesc.europa.eu/en/documents/final-declaration-8th-western-balkans-civil-society-forum#downloads>

1.12. EKES wzywa Komisję do terminowego udostępniania opinii publicznej programów reform, późniejszych umów i odpowiednich sprawozdań. Ponadto aby zwiększyć przejrzystość i odpowiedzialność społeczną w regionie oraz promować regularny dialog i nadzór publiczny nad realizacją planu, EKES zaleca utworzenie tabeli wyników dla Instrumentu w oparciu o tabelę wyników w zakresie odbudowy i zwiększania odporności w UE.

1.13. EKES przypomina o znaczeniu współpracy regionalnej i stosunków dobrosąsiedzkich w całym procesie przystąpienia do UE i z zadowoleniem przyjmuje fakt, że we wniosku Komisji położono nacisk na rozwój wspólnego rynku regionalnego. Proponuje jednak ustanowienie obiektywnego i przejrzystego systemu monitorowania realizacji zobowiązań, z udziałem partnerów społecznych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego oraz z wolą polityczną zastosowania w razie potrzeby mechanizmów odwracalności.

2. Nowy impuls dla rozszerzenia UE

2.1. Pod wpływem rosyjskiej agresji na Ukrainę działania UE dotyczące rozszerzenia Unii nabrały nowego impetu. W grudniu 2023 r. Rada Europejska zgodziła się na rozpoczęcie rozmów akcesyjnych z Mołdawią i Ukrainą oraz warunkowe przyznanie Gruzji statusu kraju kandydującego. W decyzjach tych istotne znaczenie mają względy geopolityczne, ponieważ Unia dąży do zjednoczenia kontynentu wokół swoich podstawowych wartości, jakimi są demokracja i praworządność. EKES z zadowoleniem przyjmuje również decyzję Rady Europejskiej z marca 2024 r. o rozpoczęciu rozmów akcesyjnych z Bośnią i Hercegowiną (*).

2.2. Bałkany Zachodnie, którym w 2003 r. otworzono perspektywę członkostwa w UE, od dwóch dekad zmagają się z wyzwaniem procesu integracji. Pomimo zmiennego entuzjazmu i zmiennych postępów reform, w tym okresów stagnacji, EKES podkreśla, że muszą istnieć wiarygodne perspektywy członkostwa w UE warunkowane opartym na wynikach i przewidywalnym procesem akcesyjnym.

2.3. Tempo i zakres konwergencji społeczno-gospodarczej między partnerami z Bałkanów Zachodnich a UE nie spełniły oczekiwań, co zahamowało postępy na drodze do przystąpienia. Kluczowe jest zintensyfikowanie wysiłków na rzecz konwergencji, zwłaszcza z uwagi na ryzyko spadku poparcia społecznego na Bałkanach Zachodnich. Wszyscy partnerzy muszą zintensyfikować wysiłki w zakresie reform, aby wykorzystać obecną dynamikę rozszerzenia i wykazać wartość dodatkowych inwestycji finansowych UE w rozwój regionu.

2.4. Narody Bałkanów Zachodnich charakteryzują się różnorodnością pod względem politycznym, gospodarczym, społecznym i religijnym, a także mają odmienne nastawienia do członkostwa w UE. Pomimo wewnętrznych konfliktów i podatności na zewnętrzne wpływy geopolityczne spoza UE, cały region łączy wspólne korzenie i aspiracje akcesyjne. Pielęgnowanie tej wspólnoty ma kluczowe znaczenie dla przyszłości regionu, jego bezpieczeństwa i przyszłości Europy. EKES podkreśla kluczową rolę partnerów społecznych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego w podejmowaniu wyzwań wynikających z tych różnic w trakcie procesu akcesyjnego.

2.5. Przejście w kierunku społeczeństwa demokratycznego czasami prowadziło do powstania słabo zorganizowanych grup pracodawców i związków zawodowych, szczególnie na szczeblu regionalnym. EKES twierdzi, że kluczowe znaczenie w tworzeniu zachęt dla silnej reprezentacji pracodawców i związków zawodowych na Bałkanach Zachodnich ma wspieranie partnerów społecznych i innych odpowiednich stowarzyszeń pracodawców, takich jak izby handlowe. Ponadto niezwykle istotne jest zachęcanie ich do uczestnictwa w europejskich organizacjach pracodawców i pracowników, by mogli korzystać z europejskiej wiedzy specjalistycznej, programów szkoleniowych i przykładów praktyk społecznych.

2.6. EKES podkreśla potrzebę zajęcia przez UE proaktywnego stanowiska w rozwiązywaniu dwustronnych sporów między państwami członkowskimi a krajami kandydującymi. Spory te często utrudniają osiągnięcie postępów i niekorzystnie wpływają na pronunijne siły polityczne w krajach kandydujących i potencjalnych krajach kandydujących, co prowadzi do stagnacji lub nawet odwrócenia reform ukierunkowanych na UE.

(*) Konkluzje Rady Europejskiej (21 i 22 marca 2024 r.) : <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/03/22/european-council-conclusions-21-and-22-march-2024/>

3. Stopniowa integracja Bałkanów Zachodnich z UE

3.1. Od czasu opublikowania konkluzji Rady Europejskiej w czerwcu 2022 r.⁽⁵⁾ stopniowa integracja krajów kandydujących do UE w trakcie procesu akcesyjnego jest uznawana za skuteczne podejście w polityce rozszerzenia UE. Umożliwia kandydatom obserwację i ćwiczenie wypełniania zobowiązań wynikających z członkostwa w UE na wczesnym etapie, co pomaga im lepiej przygotować się do obowiązków poakcesyjnych. Dodatkowo stopniowe zwiększanie pomocy finansowej pomaga w zmniejszaniu luki w konwergencji społeczno-gospodarczej pomiędzy tymi krajami a średnią UE.

3.2. EKES docenia stopniowe sposoby podejścia przedstawione w różnych propozycjach, takie jak „etapowe przystąpienie do UE”⁽⁶⁾ oraz „koncentracja polityki spójności na początku procesu rozszerzenia UE”⁽⁷⁾, które są spójne ze zmienioną metodyką rozszerzenia i do pewnego stopnia znajdują odzwierciedlenie w założeniach leżących u podstaw opracowanego przez Komisję nowego planu wzrostu gospodarczego dla Bałkanów Zachodnich. Propozycje te, pochodzące od organizacji społeczeństwa obywatelskiego i ośrodków analitycznych, powinny służyć jako inspiracja dla przyszłych działań Komisji. Celem końcowym powinna być zreformowana polityka rozszerzenia powiązana z przeglądamy innych polityk UE, oparta na wcześniejszych doświadczeniach, ale dostosowana do obecnych wyzwań.

3.3. EKES z zadowoleniem przyjmuje rosnące zaangażowanie organizacji społeczeństwa obywatelskiego i ośrodków analitycznych w ten proces, a także podkreśla rosnące zainteresowanie Komisji ich wkładem w formułowanie wniosków. Komitet zdecydowanie podkreśla jednak potrzebę prowadzenia przez wszystkie strony, w tym UE, dialogu społecznego w oparciu o zasadę partnerstwa⁽⁸⁾.

4. Wiarygodny i przewidywalny proces, skupiający się na podstawach

4.1. EKES z zadowoleniem przyjmuje fakt, że nowy plan wzrostu gospodarczego wprowadza tak potrzebną przewidywalność w odniesieniu do relacji między reformami a finansowaniem. Komitet zwraca jednak uwagę, że w całym procesie przystąpienia do UE w dalszym ciągu w dużym stopniu brakuje przewidywalności. Wynika to głównie z wyłącznego stosowania jednomyślności w podejmowaniu decyzji przez państwa członkowskie we wszystkich kwestiach związanych z rozszerzeniem, a także z ich niechęci do sięgania po mechanizmy odwracalności w przypadku regresu. Bezpośrednio wpływa to na postępy w procesie akcesyjnym oraz sposób, w jaki postrzegają ten proces mieszkańcy Bałkanów Zachodnich. EKES ponownie podkreśla, jak ważne jest dopilnowanie, aby skupienie się UE na stabilności i interesach geopolitycznych nie odbywało się kosztem praworządności i demokracji.

4.2. EKES podkreśla znaczenie podejścia „najpierw kwestie podstawowe” i wzywa Komisję do rygorystycznej, obiektywnej oceny reform, aby zapewnić wiarygodność procesu rozszerzenia. EKES zauważa, że obszar „Funkcjonowanie instytucji demokratycznych” to jedyny obszar, w którym Komisja nadal nie przedstawia oceny postępów i gotowości.

4.3. EKES popiera solidne podejście oparte na warunkowości przyjęte w Instrumencie, kładące nacisk na kluczowe reformy w zakresie demokracji, praworządności i praw człowieka, w tym praw mniejszości. Skuteczność tego podejścia zależy od tego, czy oceny Komisji będą metodyczne, obiektywne i przejrzyste.

⁽⁵⁾ Posiedzenie Rady Europejskiej (23 i 24 czerwca 2022 r.) – Konkluzje, Bruksela, dokument Rady EUCO 24/22 z 24 czerwca 2022 r.: <https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-euco-conclusions-en.pdf>

⁽⁶⁾ Mihajlovic, M. i in., *Template 2.0 for Staged Accession to the EU*, Centrum Polityki Europejskiej i Centrum Studiów nad Polityką Europejską, sierpień 2023 r.: <https://cep.org.rs/en/publications/template-2-0-for-staged-accession-to-the-eu/>

⁽⁷⁾ *Conditionality and Solidarity: Frontloading Cohesion into EU Enlargement to Southeast Europe 6*, Instytut Współpracy i Rozwoju (CDI), kwiecień 2023 r.: <https://cdiinstitute.eu/wp-content/uploads/2023/05/Tirana-Connectivity-Forum-2022-.pdf>

⁽⁸⁾ Zgodnie z literą i duchem art. 152 TFUE, który podkreśla konieczność jednoczesnego poszanowania autonomii i różnorodności partnerów społecznych.

4.4. EKES z zadowoleniem przyjmuje fakt, że we wnioskach Komisji położono duży nacisk na dialog między Belgradem a Prisztiną, który jest jednym z warunków wstępnych wsparcia Unii w ramach Instrumentu. Stałe postępy na drodze do pełnej normalizacji stosunków między Serbią a Kosowem⁽⁹⁾ mają zasadnicze znaczenie dla funkcjonowania wspólnego rynku regionalnego i jego wpływu na ludność. EKES zwraca uwagę, że pełne dostosowanie się Bałkanów Zachodnich do wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa UE (WPZiB) pozostaje kluczowym elementem unijnych przepisów dotyczących warunkowości, co podkreślono w najnowszej deklaracji ze szczytu UE-Bałkany Zachodnie w 2023 r.⁽¹⁰⁾

5. Zwiększanie konwergencji społeczno-gospodarczej z UE

5.1. Podczas gdy silniejszy rozwój społeczno-gospodarczy jest jedną z kluczowych konsekwencji członkostwa w UE, niezwykle istotne jest również wspieranie go w procesie przedakcesyjnym, aby poprawić jakość życia w krajach kandydujących i wesprzeć ich przejście do członkostwa. EKES z zadowoleniem przyjmuje fakt, że Komisja kładzie nacisk na promowanie konwergencji społeczno-gospodarczej Bałkanów Zachodnich z UE. Gospodarki te pozostają w tyle, obecnie na poziomie 27–50 % średniej UE, a osiągnięcie tej średniej zajmie im prawdopodobnie dziesięciolecie. Różnica między wsparciem UE dla Bałkanów Zachodnich i sąsiednich nowych państw członkowskich UE przyczynia się do pogłębiania się rozbieżności.

5.2. Dzięki skupieniu się na konwergencji i wsparciu finansowym nowy plan wzrostu gospodarczego może bezpośrednio przyczynić się do wzmocnienia lokalnych czynników rozwoju. Dzięki zastosowaniu unijnych standardów zarządzania opartych na warunkowości i solidarności jego wpływ w terenie może znacznie wykraczać poza zwiększony zastrzyk finansowy UE oraz przyczynić się do poprawy wiarygodności UE, a także legitymizacji i widoczności wyników tego planu.

6. Zwiększanie korzyści w trakcie procesu akcesyjnego

6.1. EKES popiera silniejszą integrację gospodarczą krajów Bałkanów Zachodnich z jednolitym rynkiem UE, o której mowa w nowym planie wzrostu gospodarczego. Komisja słusznie podkreśla korzyści płynące z głębszej integracji rynkowej, uzależnione od postępów krajów kandydujących w przyjmowaniu odpowiedniego dorobku prawnego Unii. EKES podkreśla potrzebę wspierania rządów we wszystkich reformach niezbędnych do uzyskania dostępu do elementów jednolitego rynku określonych w planie.

6.2. EKES podkreśla fakt, że integracja rynku, choć przynosi korzyści, może również powodować ryzyko i straty dla gospodarek krajów kandydujących. Należy uważnie monitorować i łagodzić potencjalne niekorzystne skutki integracji rynku dla rozwoju społeczno-gospodarczego. Komitet podkreśla znaczenie dialogu społecznego i obywatelskiego dla identyfikacji i łagodzenia takich zagrożeń. Dlatego niezwykle istotne jest pomaganie rządów w przeprowadzaniu analiz, identyfikowaniu potencjalnych „przegranych” oraz – we współpracy z partnerami społecznymi i biznesowymi oraz organizacjami społeczeństwa obywatelskiego – w szybkim wdrażaniu dostosowanych środków wsparcia, aby ułatwić przygotowania do stawiania czoła presji rynkowej jednolitego rynku.

6.3. EKES z zadowoleniem przyjmuje wniosek Komisji dotyczący zwiększenia pomocy finansowej dla krajów kandydujących w ramach Instrumentu. Ta większa pomoc ma kluczowe znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego i zapewnienia politycznego zaangażowania w reformy, których te kraje potrzebują na swojej drodze do członkostwa w UE. Propozowany pakiet łączy dotacje i pożyczki, na wzór synergii między funduszami strukturalnymi a RRF dostępnymi dla państw członkowskich. EKES podkreśla znaczenie stopniowego dostosowywania wsparcia dla krajów kandydujących do instrumentów finansowych dla państw członkowskich, aby zapewnić płynne przejście do członkostwa.

6.4. EKES zauważa, że zmieniona metodyka rozszerzenia uwzględnia możliwość uczestniczenia krajów kandydujących „w najważniejszych posiedzeniach Unii Europejskiej, na których omawiane są istotne dla nich kwestie, w charakterze obserwatorów”⁽¹¹⁾. Jednakże nowy plan wzrostu gospodarczego wspomina jedynie o „jak najpełniejszym udziale w grupach ekspertów prowadzonych przez Komisję”, a pomija inne możliwe formy udziału instytucjonalnego kraju kandydującego. EKES zwraca uwagę, że jest pierwszym organem UE, który umożliwia przedstawicielom krajów kandydujących udział w swej codziennej pracy przed przystąpieniem.

⁽⁹⁾ Użycie tej nazwy nie wpływa na stanowiska w sprawie statusu Kosowa i jest zgodne z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ 1244/1999 oraz z opinią Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Deklaracji niepodległości Kosowa.

⁽¹⁰⁾ Deklaracja z Brukseli, 13 grudnia 2023 r.: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/12/13/brussels-declaration-13-december-2023/>

⁽¹¹⁾ „Usprawnienie procesu akcesyjnego – wiarygodna perspektywa członkostwa w UE dla państw regionu Bałkanów Zachodnich”, Bruksela, 5 lutego 2020 r., COM(2020) 57 final.

7. Współpraca regionalna i ukończenie tworzenia wspólnego rynku regionalnego

7.1. EKES ponownie podkreśla znaczenie współpracy regionalnej i stosunków dobrosąsiedzkich w całym procesie przystąpienia do UE oraz z zadowoleniem przyjmuje fakt, że we wniosku Komisji położono nacisk na rozwój wspólnego rynku regionalnego. Trzeba jednak koniecznie obiektywnie monitorować realizację zobowiązań oraz musi istnieć wola polityczna, by w razie potrzeby zastosować mechanizmy odwracalności.

7.2. EKES popiera integrację gospodarczą Bałkanów Zachodnich z jednolitym rynkiem UE i uznaje ją za strategiczny priorytet rozwoju. Uznaje przy tym, że proces berliński zapewnia bardzo potrzebną wolę polityczną do rozszerzenia, gdyż koncentruje się na stworzeniu, wdrożeniu i ukończeniu wspólnego rynku regionalnego jako etapu prowadzącego do jednolitego rynku⁽¹³⁾. Głównym wskaźnikiem, że rozwój idzie w tym kierunku, jest silna warunkowość nowego planu wzrostu gospodarczego. Postępy na drodze do utworzenia wspólnego rynku regionalnego, choć w pełni oparte na standardach UE, będą papierkiem lakmusowym sprawdzającym zdolność partnerów z Bałkanów Zachodnich do przyjęcia dorobku prawnego jednolitego rynku.

7.3. EKES przypomina, że wzmoczona współpraca gospodarcza i nasilony handel prowadzone wewnątrz regionu w oparciu o standardy UE uwolnią niewykorzystany potencjał gospodarczy regionu, zwiększą konkurencyjność przedsiębiorstw dzięki wspieraniu transgranicznych łańcuchów produkcyjnych i wykorzystaniu regionalnych przewag komparatywnych, stworzą nowe miejsca pracy, przyniosą korzyści konsumentom i przyciągną inwestorów, którzy mogą odnieść korzyści z większego rynku.

7.4. Wniosek Komisji zawiera klauzulę oznaczającą, że jeśli jakiś kraj utrudnia współpracę regionalną, jego działania nie mogą blokować sąsiadów, a jedynie jego samego. EKES z zadowoleniem przyjmuje to nowe podejście, które może stworzyć bardziej konstruktywne stosunki między krajami Bałkanów Zachodnich i zapobiec pojawianiu się nowych sporów dwustronnych. Jednocześnie EKES zwraca uwagę na brak szczegółów dotyczących wdrażania takiego podejścia w praktyce, zwłaszcza w zakresie funkcjonowania wspólnego rynku regionalnego.

7.5. Ponieważ obecny plan działania w zakresie wspólnego rynku regionalnego wygasa z końcem 2024 r., EKES z zadowoleniem przyjmuje położenie nacisku w nowym planie wzrostu gospodarczego na potrzebę opracowania nowego, ambitnego planu na okres po 2024 r., ułatwiającego stopniowy dostęp do jednolitego rynku. Komitet wyraża poparcie dla zainteresowanych stron wspierających rozwój wspólnego rynku regionalnego, w szczególności Rady Współpracy Regionalnej i Środkowoeuropejskiej umowy o wolnym handlu (CEFTA).

7.6. EKES podkreśla potrzebę przejrzystości oraz zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego i partnerów społecznych w opracowywanie, monitorowanie i ocenę skutków wspólnego rynku regionalnego.

7.7. Uważa, że utworzenie scentralizowanych portali internetowych oferujących kompleksowe i łatwe do uzyskania informacje na temat handlu wewnątrzregionalnego mogłoby ułatwić szybszą integrację regionalną oraz pomóc przedsiębiorstwom i osobom fizycznym w radzeniu sobie z rozbieżnymi praktykami prawnymi i kosztownymi regulacjami.

7.8. EKES uważa, że należy opracować zharmonizowane ramy prawne regulujące unijne systemy jakości, zwłaszcza w odniesieniu do oznaczeń geograficznych. Plan działania dotyczący wspólnego rynku regionalnego i Instrument powinny wspierać certyfikację produktów oraz promocję lokalnych cech tych produktów na jednolitym rynku, a także w krajach trzecich.

⁽¹³⁾ Conclusions and Agreements – Berlin Process Summit 2023 in Tirana: <https://www.berlinprocess.de/>

8. Inkluzywne zarządzanie Instrumentem i wdrażanie Instrumentu

8.1. EKES wyraża zaniepokojenie faktem, że we wniosku dotyczącym rozporządzenia w sprawie ustanowienia Instrumentu nie przewidziano konsultacji społecznych i oceny skutków, mających kluczowe znaczenie dla uzasadnienia pozytywnego wpływu na gospodarki regionalne, o którym wspomina Komisja. Jest to tym ważniejsze, że śródkresowa ocena Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej (IPA III) nie jest obecnie dostępna, przez co niemożliwe jest oszacowanie wpływu reform i inwestycji dokonanych do tej pory w ramach Planu gospodarczo-inwestycyjnego dla Bałkanów Zachodnich. EKES wyraża rozczarowanie brakiem włączenia partnerów społecznych i społeczeństwa obywatelskiego w opracowywanie planu. Włączanie partnerów społecznych w opracowywanie, przeprowadzanie i ocenę reform – zwłaszcza jeśli chodzi o rynek pracy, transformację ekologiczną, młodzież i rozwój umiejętności – gwarantuje, że przyniosą one zamierzone skutki.

8.2. EKES podkreśla potrzebę dostosowania mechanizmu Instrumentu Wsparcia Reform i Wzrostu Gospodarczego na Bałkanach Zachodnich do zasad polityki spójności UE i zasad zarządzania promujących rozwój terytorialny i społeczny. To dostosowanie przygotowuje instytucje Bałkanów Zachodnich na moment, w którym uzyskają pełny dostęp do finansowania w ramach polityki spójności.

8.3. EKES podkreśla, że aby osiągnąć cele planu w zakresie konwergencji społecznej i gospodarczej, należy promować i wspierać reformy społeczne i projekty w ramach Instrumentu w sposób odzwierciedlający podejście polegające na ustalaniu priorytetów, przewidziane w odniesieniu do działań w dziedzinie klimatu⁽¹³⁾. EKES zwraca uwagę na znaczenie określenia wskaźników społecznych i rozwojowych, aby można je było wykorzystać do składania sprawozdań z postępów oraz do monitorowania i oceny Instrumentu. Podkreśla, że proces rozszerzenia powinien promować i wzmacniać wartości europejskie, a także podnosić standardy społeczne, jakość pracy i jakość życia w regionie.

8.4. EKES uważa, że potrzebny jest wielopoziomowy system zarządzania wdrażaniem Instrumentu, obejmujący jasny podział obowiązków i zapewniający stosowanie rygorystycznej warunkowości na każdym etapie. EKES sugeruje utworzenie krajowych komitetów monitorujących Instrument przy udziale partnerów społecznych, aby zwiększyć zaangażowanie na szczeblu lokalnym i regionalnym. Zrównoważy to niski poziom zaangażowania władz lokalnych i regionalnych, partnerów społecznych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego w dialog na temat wsparcia budżetowego na Bałkanach Zachodnich, a także ich nieobecność w krajowych komitetach inwestycyjnych.

8.5. Zapewnienie poczucia odpowiedzialności za Instrument w krajach korzystających ma kluczowe znaczenie dla pomyślnego wdrożenia i dla osiągnięcia trwałego wpływu na poziomie krajowym. EKES podkreśla potrzebę znaczącego i terminowego zaangażowania wyspecjalizowanych organizacji społeczeństwa obywatelskiego w zarządzanie Instrumentem oraz podkreśla znaczenie włączenia ich w ramy inwestycyjne dla Bałkanów Zachodnich⁽¹⁴⁾ na równi z sektorem przedsiębiorstw oraz w krajowe komitety inwestycyjne.

8.6. EKES odnotowuje stosowaną obecnie w UE tabelę wyników w zakresie odbudowy i zwiększania odporności, służącą jako podstawa dialogu na temat odbudowy i odporności oraz zapewniającą jego przejrzystość i inkluzywność. Utworzenie tabeli wyników dla Instrumentu będzie sprzyjać jego należytemu wdrażaniu oraz zapewnieniu wyraźnej komplementarności z obecnym wsparciem w ramach IPA III.

8.7. EKES wzywa do publicznego i terminowego udostępnienia wszystkich kluczowych dokumentów i sprawozdań z oceny Instrumentu, a także specjalnych stron internetowych w językach lokalnych poświęconych tabelom wyników dla Bałkanów Zachodnich, aby ułatwić społeczeństwu obywatelskiemu udział i monitorowanie.

Bruksela, dnia 25 kwietnia 2024 r

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Oliver RÖPKE

⁽¹³⁾ Co najmniej 37 % bezzwrotnego wsparcia finansowego przekazywanego za pośrednictwem ram inwestycyjnych dla Bałkanów Zachodnich powinno być przeznaczane na cele klimatyczne.

⁽¹⁴⁾ FINAL DECLARATION - 8th Western Balkans Civil Society Forum: <https://www.eesc.europa.eu/en/documents/final-declaration-8th-western-balkans-civil-society-forum#downloads>